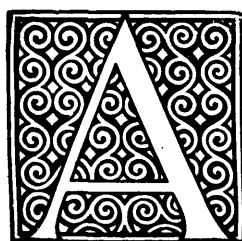

Helbing Ferenc eredeti rajza.

ESEMÉNYEK A KÁRPÁTOKBAN PRZEMYSŁ ELESTÉIG. (1915 JANUÁR MÁSODIK FELÉTŐL MÁRCIUS 22-IG.)

Az orosz offenzíva már december végén érezhetővé vált. Csapataink igen heves támadásokat vertek vissza december utolsó napjaiban s januárban is. A küzdelmek főképpen Uzsoknál, Gorlicénél s Bukovinában fejlődtek ki.

Az oroszok elértek ugyan némi sikereket, azonban támadásuk már január 24-én meghiúsult. Ezen a napon már nagyon sikeresen harcoltunk ellenük úgy az Ung völgyében, mint Vezérszállásnál, a Vereczkei-hágótól délre.

Január 27-én vitéz honvédcsapataink három napig tartó súlyos és véres harcok után visszafoglalták az *Uzsoki-hágót*. Itt betegedett meg *Rónai Horváth Jenő* cs. és kir. altábornagy, aki egyike volt a legkiválóbb magyar katonai íróknak és aki betegsége következtében március 2-án Budapesten elhunyt. Itt esett el *Csermák Mihály* honvédalezredes, a magyar hősök valódi mintaképe...

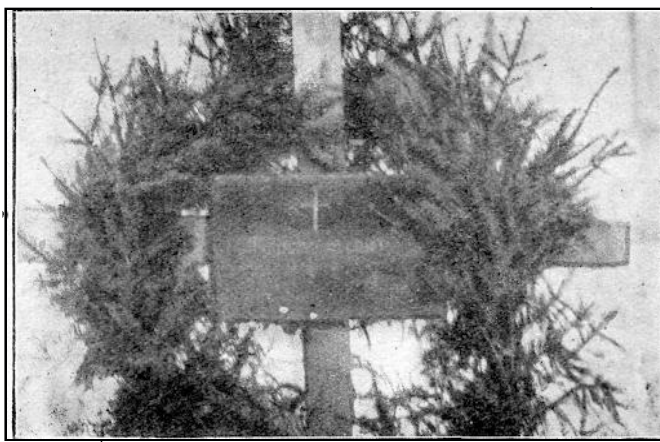
Az Uzsoki-hágót késő őszi visszavonulásunk idején másodszor engedték át az oroszoknak; karácsonykor visszafoglaltuk; január 2-án ismét elvesztettük, de 27-én

harmadszor és most már végérvényesen visszacsereztük.

Midőn az Uzsoki-hágótól január 2-án visszamentünk, az oroszok a hágótól nyugatra, mintegy 15 km-re fekvő 1133 m. magas Cseremcha hegyen át akartak hátunkba kerülni. Ezt a kísérletüket azonban keserűen fizették meg. A Lubnya-patak völgyében Kiesvölgy községbe előretolt magyar honvédek szinte emberfölötti küzdelmekkel visszaverték a rengeteg orosz tömeget, amely azután nem is merészkedett többé a Cseremchán át betörni Magyarországra. Az Opolonek és a Cseremcha fenyves és sziklás tetőin százával domborulnak az orosz sírok. Mind azt hirdetik szomorú némaságukban: »Ne bánts a magyart!«...

Az Uzsoki-hágónál elért sikerünket követték a többiek. Már másnap visszafoglaltuk a Viszkovi-hágónál levő *Toronya* községet, a következő napon pedig nagyon sikeresen harcoltak derék csapataink Vezérszállásnál és Volócnál is.

Február hó 1-én a sajtóhadiszállásról már azt az örvendetes hírt kaptuk, hogy arcvonalunkat, mely még január utolsó napjaiban Révhely—Vezérszállás—Volócz—Ökörmező—Némethorka—

Az oroszok által eltemetett Csermák alezredes sírja Hajasdon.

Szomorj Emil felvétele.

Körösmezőjvonalaiban volt, ki-egyenesítettük s az Erdős-Kárpátok keleti szakaszán levő összes hegyi hágókat visszafoglaltuk.

Sárosmegyében szintén igen heves harcokat vívtunk ebben az időben. Az oroszok emberanyagukat egyáltalában nem kímélve, óriási tömegekkel támadtak hős csapatainkra, amelyek a január 24-én megkezdődött küzdelmekben némileg visszamenni kényszerültek. A jobbszárny először Ladomérmezőig, majd Kapissó és Felső-rákócz helységig tért ki s ezt a mozdulatot a közép is követte.

Az így elért arcvonal azonban többé már nem volt megingatható.

Az oroszok ezekben a harcokban 10.000 embert és 6 géppuskát vesztek.

Február első napján a kárpáti arcvonalon valamivel nyugodtabb volt a helyzet, ámde csak azért, hogy a küzdelmek 2-án már ismét folytatódjanak. Az oroszok akkor kezdték meg — legalább négy hadtesttel — elkeseredett támadásaikat a *Duklai-horpadás* ellen, ahol aztán a rettenetes küzdelem heteken, sőt hónapokon át tombolt.

A Kárpátok nyugati szakaszában, a Keleti-Beszkidék területén sikerrel vertük vissza az orosz támadásokat, míg a keleti szakaszban

Tábori őrség Dukla körül.

csapatainknak s német szövetségeseinknek előrehaladniok is sikerült. Azok a küzdelmek, amelyek eddig csak az egyes hágók és hegyi utak birtokáért való helyi harcokban nyilvánultak, fokozatosan olyan összefüggő hegyi csatává fejlődtek, amelyhez hasonlítható nincs a világtörténelemben. Hannibal útja az Alpokon át, Napoleon hadművelete a Nagy-Szent-Bernát hágónál, vagy Szuvarov hadjárata, sőt az 1877/78. évi balkáni téli harcok is mind eltörpülnek e mellett a borzalmas dráma mellett. Lángszavú költők sem képesek megénekelni azt a hősiességet, amelyet derék csapataink a harcok emberfölötti viszontagságaiban kifejtettek. *Szumay* altábornagy február elején a haditudósítók előtt

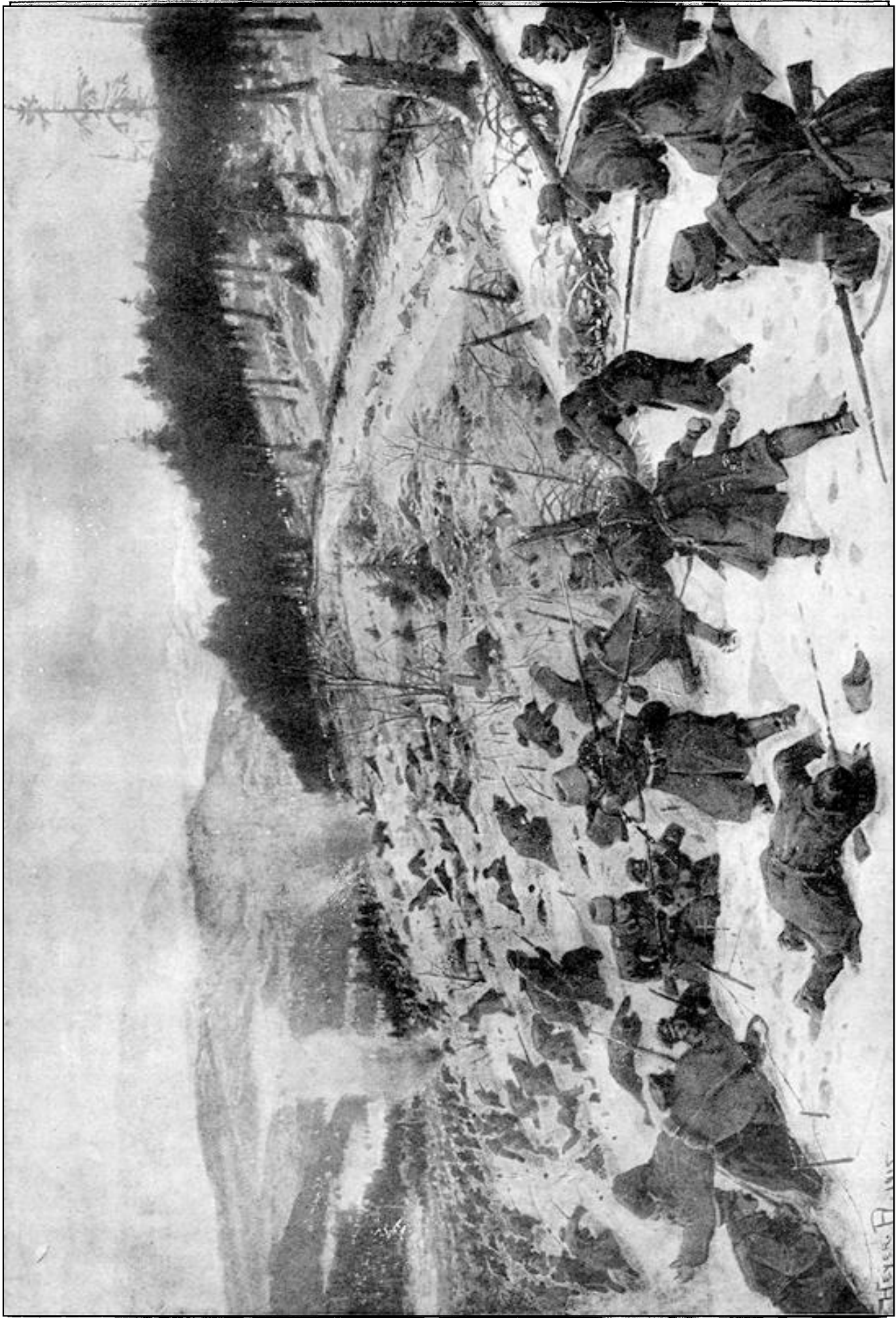
így nyilatkozott seregének működéséről :

»Mikor az előrenyomulás megkezdődött, mintegy hétezer emberemnek olyan úton kellett haladnia, amelyen naponta csak hat-ezer lépést mehettek, ámbár átlagos menetképességünk naponként harmincezer lépésre tehető. De az ő menetük egy őserdőn át hegyi úton történt, a mely ösvényen másfél méternyi

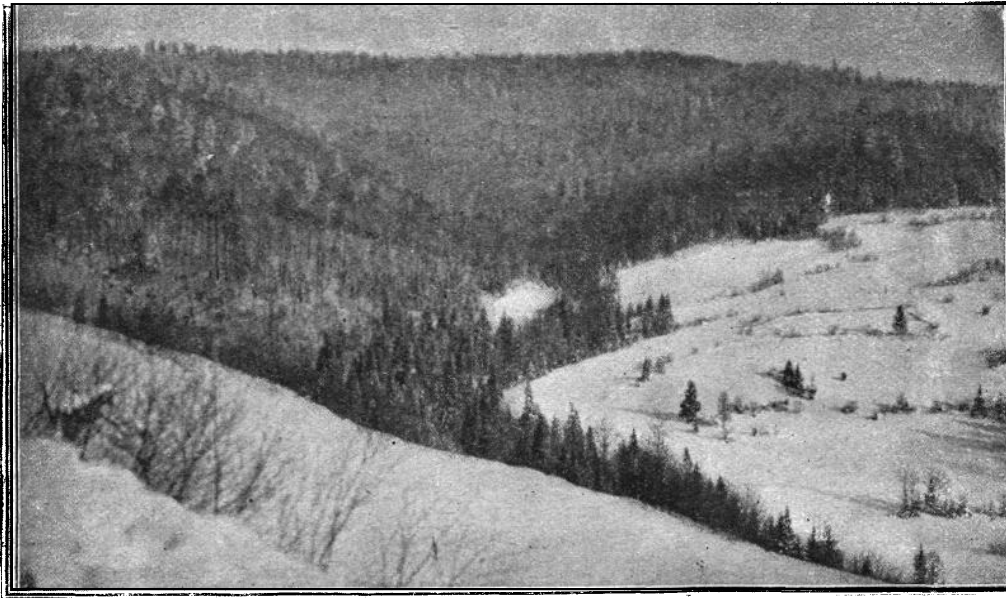
226 Vonatszlop az Uzsoki-hágó mellett.

Szumory Emil felvétele.

Katonáink támadása megerősített orosz hadállások ellen a Laborcza-völgyben.

Heger A. rajza.

Az Uzsoki-szoros.

Szomorj Emil felvétele.

magasságban feküdt a hó, azonfelül vastag fatörzsek torlaszolták el úgy, hogy még az öszvérek sem mehettek tovább. De mi mégis keresztül mentünk. A világ egyetlen egy csapata sem tudta volna ezt produkálni, amit az én embereim. De mi viszont állandóan gondoskodtunk, hogy mindig meleg ételt és meleg ruhát kapjanak és hogy így védekezhessenek legborzasztóbb ellenségünk, a hideg ellen. Önök majd maguk látni fogják odafönt, hogy a lövészárkokban szétbontható kályháink vannak, hogy hókunyhókat építettek, amelyekben szintén ilyen kályhákat helyeztek el. Bármily nagyok is az akadályok, mégis leküzdjük azokat. A mi nagyszerű csapatainkat semmi sem tartóztathatja fel és ha a hó másfél méter magas, másfél méteres magas havon át menetelnek lelkesedéssel s a győzelembe vetett hittel, bizalommal. És én, aki az élükön állok, osztom a lelkesedésüket és a győzelemben való bizalmukat, mert ilyen csapatokkal minden ellenséget le lehet tiporni.

Hogy mennyire igaza volt a népszerű és kiváló altábornagynak, beigazolták a későbbi események.

Míg az oroszok a Duklai-horpadás ellen vetették rettentő tömegeiket, mi válaszképpen a keleti szakaszban kezdtünk nagyon heves offenzívát, még pedig azzal a céllal, hogy kezet nyujtsunk Przemysl hős védőinek és hogy az orosz arcvonalat áttörjük. Hadászati tekintetben nagy segítségünkre volt bukovinai és délkeletgalíciai nagyszerű előrehaladásunk, melyekről egy későbbi fejezetben rész-

letesen fogunk beszélni.

A szövetséges csapatoknak sikerült 8-án egy az oroszoktól makacsul védelmezett községet a Volóczi-nyereg től északra több napig tartó harc után elfoglalni. Sok foglyot ejtettünk, sok lőszert és hadianyagot zsákmányoltunk. Ez a sikerünk előjátéka volt azoknak a dicsőséges harcoknak, amelyek később az Opor és az Orava völgyét kísérő ma-

gaslatokat, majd utóbb Sztrij városát szerezték vissza számunkra. A február 8-iki győzelem egyszersmindenkorra meghusítottá az oroszoknak azt a reménységét, hogy a Latorcza völgyében előnyomulva, Munkácsnál elérik a »tejjel és mézzel folyó« Nagy-Magyar-Alföldet s ami még fontosabb: Bátor környékén a belső kárpáti nagy rokad vasúti vonalunkat, melyen csapatainkat Máramarosszigetről Sátoraljaujhelyen és Kassán át, majd a kassa-oderbergi vasúton Nyugat-Galiciába szállíthatjuk. Ennek a vonalnak megszakítása egészen megbéníthatta, sőt meg is akaszthatta volna kárpáti védekezésünket.

Utásaink hidat vernek a Latorczán.

nalmaihoz ; abban a nemes lelkesedésben, amelyben fiaikat zászlóim alá küldötték, a háborús idők igényeihez való készséges alkalmazkodásban s a harc áldozatairól való odaadó gondoskodásban ősi hazafiságuknak és állampolgári erényeiknek újabb fényes megnyilatkozását láthattam.

Ez a jóleső tapasztalat fokozza a most is annyi fényes haditett dicsőségétől övezett hadseregembe vetett bizalmamat.

Kormányomnak az a törekvése, hogy minden erőt mindnyájunk közös céljának összhangzó szolgálatába bocsásson, osztrák kormányom hasonló eljárásával találkozik. Vezetése alatt a nemzet ezután is készséggel áldozza vérért és vagyonát a haza oltárára, szíves-örömet hordozva mindvégig a háború súlyos terheit. Bízást remélem, hogy az Isten segítségével kivívott békében veheti el a híven végigküzdött harc erőfeszítéseinek, szenvedéseinek és veszélyeinek méltó jutalmát.

Megbízom önt, hogy ezt legmelegebb elismerésem és köszönetem tolmácsolása mellett hozza a nemzet tudomására.«

Magyarország északi részén január folyamán egy új hadsereg szerveztetett. Német, magyar és osztrák csapatok *Linsingen* német gyalogsági tábornok vezetése alá helyeztettek. Feladatuk volt, hogy a Kalocsaláz—Ökörmező—Volócz—Vezérszállás vonalon át az orosz erődítések ellen nyomuljanak előre.

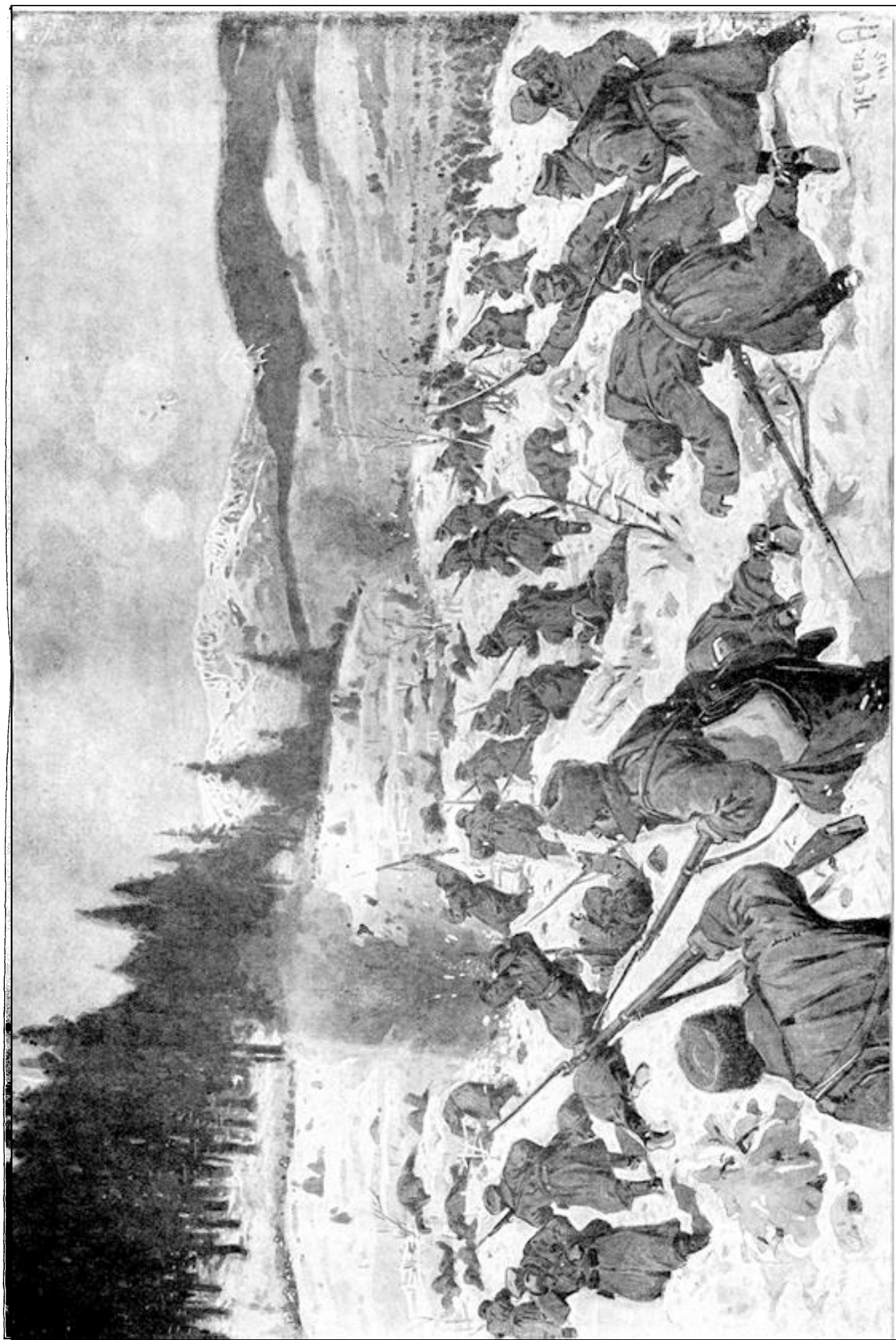
Ez az új hadsereg az előnyomulást a Talabor, Nagyág, Latorcza és Vecsa völgyeiben s tőlük nyugatra január vége felé kezdte meg, míg gyengébb magyar és osztrák erők Kalocsaláz—Volócz vonalát biztosították.

A hadsereg kisebb harcok után az ökörmező—toronyai úton s Volócz s Vezérszállás környékén nagyobb ellenséges csapatokat talált. Egy német hadosztály azzal a feladattal küldetett az Uzsoki-hágónál küzdő balszoros hadsereg jobbszárnya mögé, hogy az újonnan szervezett hadsereg előtt megállapított orosz erők hátába kerüljön.

Ez a hadsereg már január 25-én elfoglalta a Levelestől keletre fekvő magaslatokat, Toronyánál az oroszokat visszaverte, megszállta az

A Duklai-szorosnál elfogott orosz katonákat a harc vonal mögé kísérik.

Az oroszok hatos rajvonában való támadása a Dukla-szorosnál 1915 február elején.

Heger A. rajza.

Az oroszok ágyúik számára utat ásnak a Kárpátokban.

1346 m. magas Mencsilhegyet Toronyától délre s a 803 m. magas Kliva vonulatait. A tőle nyugatra levő hegyeket súlyos harcok után szintén elfoglalta. A 734 m. magas Kicsérka-hegyen, Vezérszállástól délkeletre az oroszokat több ízben súlyos veszteségek érték, majd végleg visszaverettek. A hadsereg elővéde néhány nap múlva győzelmesen bevonult Vezérszállás községbe. A jobbszárny elfoglalta Toronyát s a körülötte levő helységeket s a menekülő oroszokat Viszkovig üldözte.

Ezeket a műveleteket a vesződéses hegyi terep és az időjárás nagyon megnehezítette. A csapatok a menetek, különösen pedig a támadás alatt csaknem emberfeletti megerőltetéseket állottak ki s csak így voltak képesek a hegyi háborúnak szokatlan akadályait legyőzni. A menet a behavazott, meredeken emelkedő, vagy pedig sok fordulóval épített serpentinánkon nagyon fárasztó és nehéz volt. Jég és hó, síkos részek, mélyen kitaposott nyomok rendkívül megnehezítették a hágókra való feljutást. Az akadályok és a fáradságok szinte a végtelenségig növekedtek, midőn a csapatoknak támadáshoz kellett fejlődniök. Meredek és síkos hóoldalakon kellett áthatolniok, jéggel borított rohanó patakokon átkelniök. A rajvonalak néha vállig sülyedtek el a hóban. Így a támadás tulajdonképpen az egyes embereknek hóban és jégben való hallatlanul nehéz és fáradságos előredolgozása volt. A támadó lövész a hóban és jégben s a védőnek borzalmas tüzé-

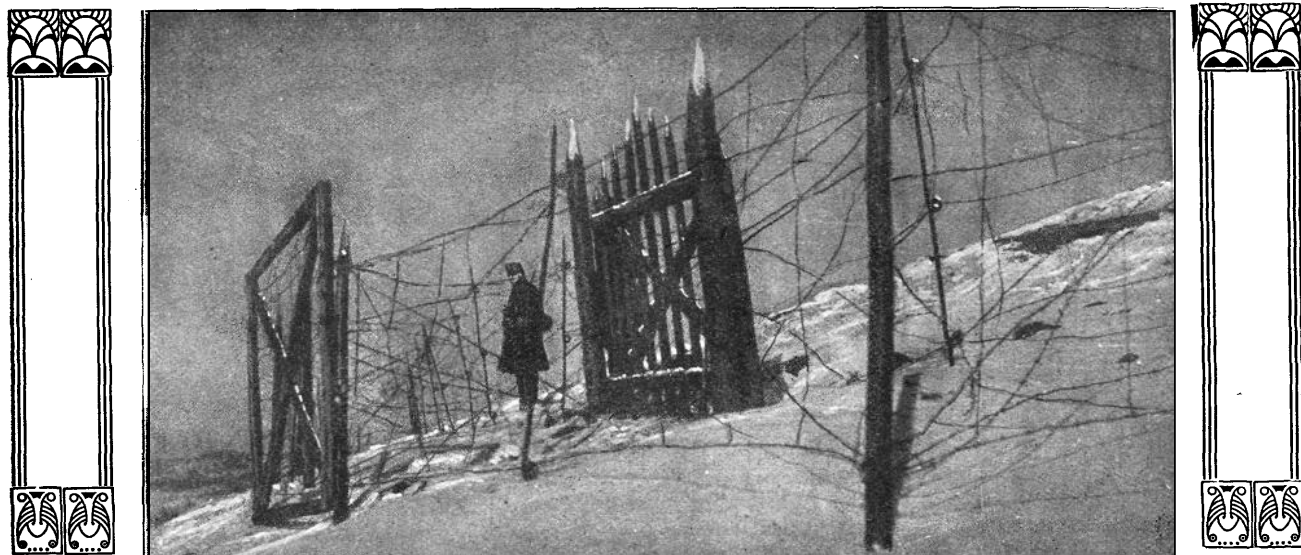
ben lapáttal volt kénytelen magának utat törni.

A támadás ilyen hóutcákban történt. A védő óriási puha hótömeget halmozott föl állásai előtt, amelyekben a támadó — közvetlenül a védőnek drótakadályai előtt — elsülyedt. A harcoló csapat az est beálltakor közvetlenül a védőállások előtt állott a fehér hóhalmokban. A hadsereg heteken keresztül várakozott a nap feljöttére, hogy támadását újra és újra megújítsa, néha 1000 méteren felüli magasságban, 20 fok hidegben, jeges, metsző szélben.

A csapatok ilyen viszonyok közt valóban az emberi teljesítőképesség legfelső határain működtek. Aligha volt még példa erre a törté-

Katonáink hókunyhója a Kárpátokban.

Erődített állásunk a Kárpátok egyik hegycsúcsán.

nelemben. Természetes, hogy ezek a műveletek súlyos áldozatokat is követeltek és veszteségek is érték bennünket.

Ilyen viszonyok mellett a hadműveleti mozdulatok és a támadások csak lassan, lépésszerűen történhettek. Az arctámadás igen nagy áldozatokat követelt, míg az átkaroló mozdulatok az útszegény s egészen behavazott mellékvölgyekben nagy, végtelen nagy időbe kerültek, ha azokat a hegyvonulatokon harántirányban kellett végrehajtani. De a hadsereg mégis előrenyomult! Ez a csapatok rendkívüli kiválóságának és a vezetés tökéletességének bizonyítéka. Mindkettő a legteljesebb mértékben alkalmazkodott az egészen új viszonyokhoz.

A *Linsingen*-hadsereg február elejétől kezdve, bár igen nagy nehézségek közt ugyan, de mégis állandóan sikeresen harcolt. Az oroszoknak néhány nap múlva a *Talabor* és a *Latorcza* közt el kellett hagyniok a magyar földet.

A német, magyar és osztrák csapatok »rendkívüli offenzív erejét« az orosz hivatalos jelentés is elismerte. Ez a legőszintébb és a legobjektívebb dicsérete az egységes vezénylet alatt küzdő hős hadseregnek.

Galicia nyugati részében február végéig nem történtek jelentékeny események. Általában csak a tüzéség harcolt. Nehéz lövegeink több

helyi sikert értek el, melyeknek eredménye nemcsak az volt, hogy az oroszok nem intéztek erőteljes támadást állásaink ellen, hanem az is, hogy Tarnovtól délre s az alsó Dunajec mellett némi előhaladást tettünk.

Az oroszoknak a Kárpátokban való rendkívüli erőfeszítése *okozati összefüggésben* áll szárnyaik megveretésével. *Pflanzer-Ballin* hadserege visszaverte a délkeleti szárnyat s kiszorította az ellenséget Bukovinából és Galícia délkeleti részéből, északon pedig *Hindenburg* mért döntő csapást február első felében az oroszok jobb-szárnyára, a »mazuri téli csatában«.

Sível felszerelt őrnjárt a Kárpátokban.

Osztrák-magyar és német csapatok Wyszkownál a Kárpátokban megtámadják az orosz állásokat.

Frost M. rajza.

Friss hó a lövészárokban.

Március első felében a Kárpátokban még mindig nagyon súlyos harcok dúltak. Különösen a *csizna—baligródi* műút mentén és tőle nyugatra, majd a Lupkovi- és Uzsoki-hágónál, végül Viszkovnál. *Boroevics, Szurmay* és *Linsingen* nevéhez fűződnek ezek a győzedelmes küzdelmek. Csapataink s a német szövetségesek valóban megérdemlik, hogy hősi dalok zengjenek róluk. Hiába hozta legjobb csapatait az orosz fővezér a kárpáti arcvonatra, hiába támadtak nyolc-tíz sorban egymás után, hiába kergették előre katonáikat géppuskáikkal, — eredményt nem értek el. Éber csapataink bevárták az orosz tömegeket a legközelebbi távolságon s ekkor géppuskáink és más fegyvereink a szó szoros értelmében lekaszálták őket. Ha aztán az ellenség támadása megakadt, a *mi katonáink* törtek előre vitéz ellentámadással. Így például március 14-én megsemmisítettek két orosz zászlóaljot, elfogtak 11 tisztet és 650 főnyi légénységet, 3 géppuskát is zsákmányoltak. Másnap pedig Viszkovtól északnyugatra foglaltunk el egy fontos magaslatot.

Az oroszok nagyon félték, hogy seregeink áttörik támadó vonalaikat s Przemyslt felszabadítják. Tagadhatatlan, hogy erélyes védekezésünknek és heves ellentámadásainknak egyik célja valóban ez volt és csak az időjárás mostohasága akadályozott meg célunk elérésében.

Az emberfeletti fáradalmakat, melyeket derék katonáinknak a Kárpátok zord területén el kellett szenvedniök, március elején még a napokig tartó szakadatlan havazás is növelte, mely nemcsak a mozgást, hanem a kilátást és a megfigyelést is teljesen megbénította. Valóban csodával határos, hogy csapataink mindamellettt győzelmesen állták meg helyüket.

A Duklai-hágónál a legvadabb orosz csapatok küzdöttek velünk szemben, nevezetesen a szibériai lövészek és cserkeszek, akik halálfélelem nélkül, vérszomjasan törtek előre; éppen így volt ez az Uzsoki-hágótól északra is.

A csizna—baligródi műúton a budapesti színmagyar 4. hadtestünk működött, Uzsoknál pedig *Szurmaynak* nagy részben magyar honvédekből álló hadseregcsoportja verte vissza az elkeseredett támadásokat. Ennek a csoport-

Pihenő katonáink a kárpáti hómezőkön.

Német tüzérség a Kárpátokban.

nak küzdelmeiről a következő érdekes sorokban számol be egyik haditudósítónk :

»A Kárpátokra az előzőnél ridegebb második tél szakadt sűrű hóesésekkel és hatalmas hófúvásokkal. Az Uzsoktól északra eső területen csapataink jelentős tért hódítottak és elfoglalták az oroszok tökéletesen épített földvárszerű lövészárkait. Az oroszok ezen a fontos útvonalon mindenáron tartani akarták magukat, ezért csupa elite-csapatot küldtek ellenünk és ezek előre elkészített nagyszerű lövészárkokban harcoltak. Elkeseredett küzdés után a mienk lett a pozíció, de az oroszok nap-nap után vadul próbálták visszavenni az állásokat. Egy szibériai lövészezred orosz géppuskatűztől űzve s a mi ágyúink borzalmas srapnelesőjében eszeveszetten rohant felénk és rettentően megtizedelve, ötszáz lépésnyire megközelítette harcvonalunkat. A kegyetlen orosz géppuskatűzben nem volt visszavonulás és az alig száz főnyi maradvány halálfélelmében ordítva, beásta magát a két tűzvonat között.

Katonáink hangulata kitűnő, jól fedett és fűtött állásaikban, amelyeket fával és gyaluforgáccsal béleltek ki, jól érzik magukat. A hangulatot fokozza a bravúrosan dolgozó tüzérség hatásos munkája.

Az oroszok az uzsoki terepszakaszon, noha a nagy hófúvás és a rettenetes hideg jóformán nagyobb ellensége a katonának, mint az ágyú- és puskatűz, mégis élénk tevékenységet fejtenek ki, mert mindenáron, kerüljön bármily emberáldozatba, vissza akarják szerezni a Turka felé vezető műutat és az Uzsokiszorost.

A mi csapataink állásai nagyszerűen megvannak erősítve és így könnyen verik vissza a folyton megújuló támadásokat. A nagykaliberű orosz ágyúk minden reggel megszólalnak, de eredményt nem érnek el. A mi tüzérségünk nagyszerűen belötte magát és a hatalmas lövedékek gyakran belevágnak a gyalogsági fedezékekbe és pontosan meg lehet figyelni, amint gránátjaink nyomán tíz-tizenöt méter körzet-

ben a levegőbe repül ember, fegyver, fedezék, ágyú, minden.

Az Uzsok felé vezető átjáró teljesen bevehetetlen, úgy megerősítették a mi műszaki csapataink.

Az orosz hadvezetőség mégis folyton támadásra hajtja csapatait, bár semmi mást nem ér el, mint azt, hogy embereinek ezrei véreznek el ágyúink tüztől.

Szombaton reggel heves ágyútűz jelezte, hogy valami készül. Figyelőink észrevették, hogy az orosz rajvonat mögött kilenc század gyülekezik.

Alkonyat beálltával akartak támadni, de mielőtt erre került volna a sor, tizenötcentimétereseink teljesen szétlőtték az ellenséges csapatokat.

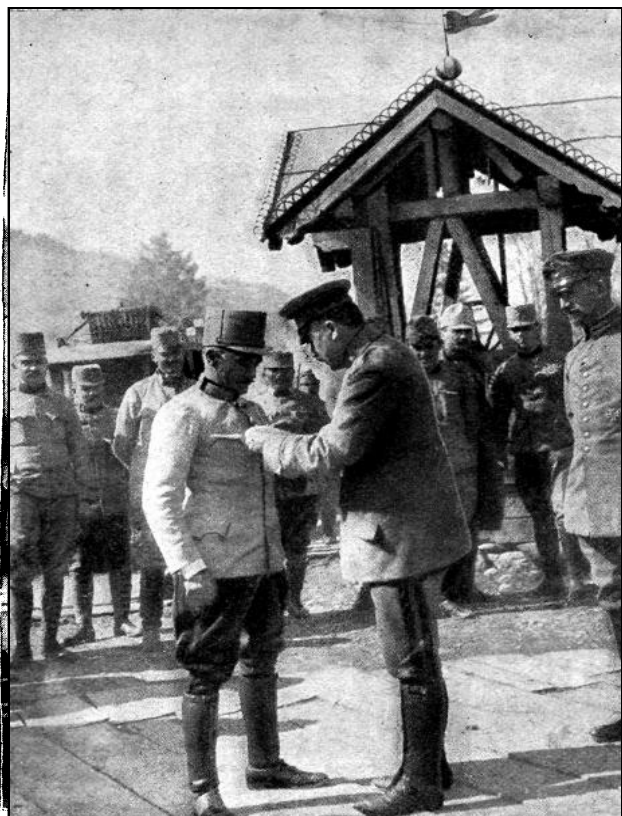
Katonáink hangulata és élelmezése kitűnő. A tisztek si- és szánkóspornak hódolnak a vonal mögött, a fedezékeken túl.

Nagyszerűen megszerkesztett üdülő- és melegedőszobák várják a harcban felváltott legénységet, mely itt kényelmesen és háborítatlanul pihenni ki nagy fáradalmait.

Március második felében a csata színtere

József főherceg mint hadtestparancsnok katonái közt Duklán. Szomorj Emil felvétele.

Linsingen német tábornok feltűzi Szurmay Sándor altábornagy mellére a vaskeresztet.

A »Kilophot«, Wien felvétele.

a nyugati részre helyeződött át; 19-éről 20-ára hajló éjjel és 20-án is rendkívül heves harcok folytak a *Konieczna-hágónál*, melynek közelében kárpáti arcvonalkunk észak felé fordult.

A harcok fokozatosan átterjedtek kelet felé is. Március vége felé már mintegy 130 km. hosszú arcvonalon tombolt ismét a csata. Az oroszok mindig újabb és nagyobb erőket dobtak be a küzdelembe, ámde némi helyi sikernél többet elérni nem voltak képesek. Igen gyakran intéztek éjjel is támadásokat, de ezek mind meghiúsultak. Így 21-éről 22-ére virradó éjjel Viszkovnál vertünk vissza egy nagyon heves orosz előretörést.

Nyugat-Galiciában márciusban főképpen tüzérségi harcok voltak; a gyalogság csak ritkán lépett működésbe. Csapataink itt is sikerrel harcoltak; állásaikat megvédték az orosz előretörésekkel szemben, sőt Gorlice környékén kissé előre is haladtak.

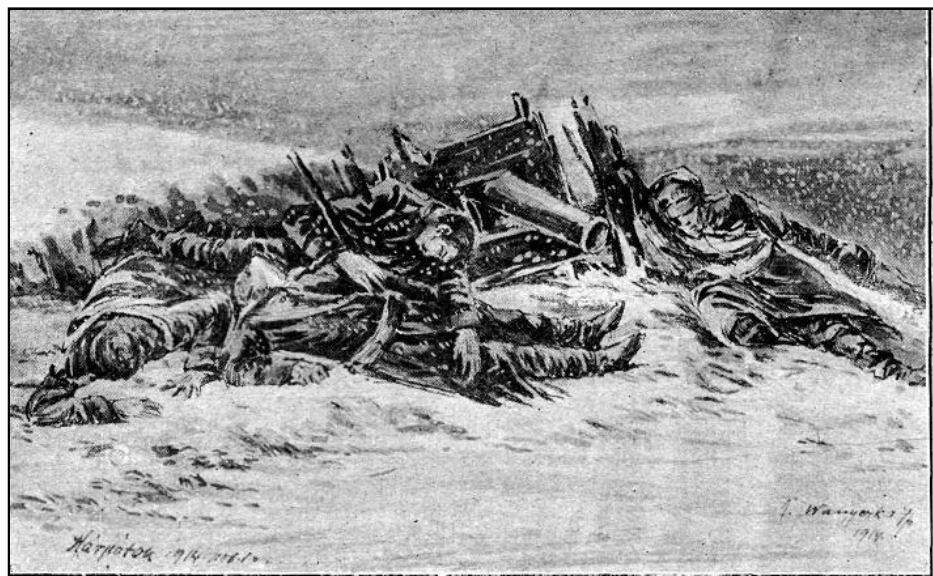
Március 22-én elesett Przemyśl. Nem az orosz fegyverek vették be a várat, hanem az éhség; olyan vis major, mely ellen küzdeni nem lehet. Az orosz körülzáró seregből hatalmas csapattömegek kerültek a Kárpátokba, ámde

☞ ESEMÉNYEK A KÁRPÁTOKBAN PRZEMYSL ELESTÉIG ☞

ezek is éppen úgy elvéreztek, mint a már ott harcoló ezrek és százezrek.

Összefoglalásként megállapíthatjuk, hogy az 1915. év első negyedében hősi csapataink

feltartóztatták a Kárpátokon át előretörni szándékozó rettenetes orosz inváziót, sőt Bukovinában és Galícia délkeleti részén nagy sikerrel előre is haladtak.

Wanyerka Gyula eredeti rajza.